

Onuščio vandenvardžiai

Laimutis Bilkis

Lietuvių kalbos institutas

Onuščio valsčiaus vandenvardžiai, t. y. upių, upelių, šaltinių, ežerų, griovių ir visų šių vietų dalių vardai¹, tarpukariu surinkti dviem būdais. Tuo metu Lietuvos Respublikos švietimo ministerijai pavedus ir Archeologijos komisijai vadovaujant buvo renkamas visas Lietuvos žemės vardynas. Vietovardžiai iš visų miestų, miestelių, bažnytkaimių, kaimų, vienkiemų, dvarų buvo surašomi į anketas, kurias užpildydavo pradinį mokyklų mokytojai, surinkę informaciją iš vietos gyventojų². Anketose surašyti įvairiausių vietų (balų, dirvų, laukų, pievų, pelkių, raistų, akmenų ir pan.) vardai, tarp jų ir vandenvardžiai. Šiuos duomenis papildė tarpukariu veikusios Pavardžių ir vietovardžių komisijos sudarytoje negyvenamųjų vietų vardų kartotekoje rasti vandenvardžiai. Minėtoji komisija savo įgaliotus žmones siūsdavo į valsčių centrus, kuriuose tie įgaliotiniai duomenis rinko iš pakviestų vietos gyventojų³.

Šiuose dviejuose tarpukario vietovardžių rinkiniuose užrašyta 120 Onuščio valsčiui priklausančių vandenvardžių: 95 ežerų bei jų dalių (įlankų), tvenkinių vardai ir 25 upių, upelių, šaltinių, griovių ar jų dalių vardai. Anketų duomenys rinkti 1935–1938 m. Vietos gyventojus apklausė ir vandenvardžius surinko pradžios mokyklų mokytojai: Tölkiškių – Jonas Sveikackas, Gūdakiemio – Ona Andrulionienė (Juozaitytė) ir Aleksandras Dragūnas, Ōnuškio – Donatas Staniūnas, Panóšiškių – Anelė Bičkauskaitė ir Marcelė Škėmaitė, Bytautonių – Angėlė Veličkienė, Elena Subačiūtė ir Antanas Urbonas, Pásamavio – Salomėja Karpavičiūtė, Žilinų – Agnė Bigelytė, Antanina Mazaliauskaitė ir Juozas Pūras, Migūičionių – Aleksandras Naudžiūnas ir Justinas Rūkas, Drabužniūnų – Jonas Vailionis, Dusmenėlių – Elena Kazlauskienė, Dusmenų – Anelė Šalčiūnienė ir Jonas Šalčiūnas, Miciūnų (Aukštadvario vls.) – Birutė Valauskaitė. Šalia vandenvardžių dažnai nurodyta daug papildomos informacijos – aprašyta, pro kokias gyvenamąsias vietas upė, upelis ar griovys teka, iš kur išteka, į ką įteka, nurodyta, šalia kokių gyvenviečių yra išsidėstę ežerai, apibūdintas upių, upelių, griovių ilgis ir plotis, ežerų plotas, dugno, krantų ypatumai, gyvūnija ir augmenija, pastebima, ar vandens objektai vasarą išdžiūsta, ar yra nuolatiniai, ir pan. Žinoma, tuometės geografinės ir kitokios pastabos gali būti ne visai tikslios dabarties požiūriu, nes geografinė padėtis per daugelį dešimtmečių galėjo kiek pakisti, tačiau norint išlaikyti to meto autentiškumą minėta informacija taip pat pateikiama.

Straipsnis „Vermės“ leidyklai įteiktas 2014 02 10, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokaliųjų tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2014 10 01, pirmą kartą paskelbtas 2017 12 29 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029-0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje yra LLT:2017-25/38-325/LL.

¹ Lietuvių toponimikoje egzistuoja dvi termino *vandenvardis* sąvokos. Siauresnė prasme – tai upių, upelių (griovių, šaltinių), ežerų ir šių vietų dalių vardai, platesnė – visų vandens objektų vardai (plačiau žr. Bilkis L. Lietuvių helonimai: termino teikimas, sąvoka, vieta toponiminėje sistemoje, *Lituanistica*, 1997, Nr. 1 (29), p. 35–57).

² Anketos saugomos Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriaus archyve.

³ Plačiau apie vietovardžių rinkimą tarpukariu žr. *Lietuvos vietovardžių žodynas*, Vilnius, 2008, t. 1, p. XIV–XVIII.

Tarpukario duomenys leidžia apžvelgti autentiškų Onuščio valsčiaus vandenvardžių visumą, pagrįsti juos keliais kalbiniais požūriais.

Daugelis Lietuvos, kartu ir Onuščio, vandenvardžių detalai išnagrinti Aleksandro Vanago darbuose, kuriuose tirta šių vietovardžių daryba, kilmė ir semantika⁴. Kai kurių Onuščio ežerų vardų darybą ir kilmę aiškino Bronys Savukynas⁵, A ir B raidėmis prasidedančių vandenvardžių kilmė aiškinta *Lietuvos vietovardžių žodyno* I tome⁶, vienas kitas vandens objektų vardas paminėtas ir kitų onomastų veikaluose. Tačiau dalis šio krašto vandenvardžių, ypač upelių, šaltinių, griovių, įlankų vardų, visai nepublikuoti ir netirti.

Atsižvelgiant į tyrimų padėtį galima suformuluoti tokius šio straipsnio tikslus: darybos, kilmės ir semantikos (motyvacijos) požūriu iširti Onuščio vandenvardžius, apžvelgti ir įvertinti jau esančius šio pobūdžio tyrimus, esant duomenų pateikti naujų kilmės hipotezių, atsižvelgiant į visų Lietuvos vandenvardžių darybos, kilmės ir semantikos polinkius išryškinti Onuščio vandens objektų vardų chronologinius sluoksnius, darybos modelius, kilmės šaltinius, motyvacijos bruožus.

Kilmė

Pagal kilmės pobūdį pirmiausia išskirtinas vienas ežero vardas, kurio kilmei paaiškinti pasitelktini kitų indoeuropiečių kalbų duomenys.

Anýkštis. Ežeras Ponýkščių kaimo vakaruose⁷. Siejamas su ilyrų *en* 'vanduo', *enach* 'pelkė, bala', spėjama, jog šie vv. gali turėti seną indoeuropietišką šaknį *an-/en-* 'vanduo, upė'⁸.

Gana daug vandenvardžių galima priskirti baltiškajam sluoksniui. Jų kilmės rakto reikia ieškoti keliose išlikusiose ar išnykusiose baltų kalbose. Tokios kilmės gali būti 18 vietovardžių.

Dusià. Upelis, ištekantis iš Gėjaus ežero, tekantis pro Dusmenų bažnytkaimį, įtekantis į Dumblių (Didžiulį). *Dusmenà*. Upė, ištekanti iš *Dumblio* (Didžiulio). Vardai gretinami su liet. *dausà*, *daūsios* 'šiltas, tolimas kraštas; rojus', *daus-ingas* 'vėjuotas, vėsus', lat. *dusa* 'ramybė, snaudulys, miegas'⁹, siejami su liet. *dūsti* 'stigti oro, trokšti, ilsti; dvisti, švinkti, gesti', *su-dūsti* 'sušvinkti, sugesti, sudvisti'¹⁰, šaknis *dus-* kildinama iš balt. **dus-* 'šniokšti, sukuriuoti ir kt.' < ide. **dhus* 't. p.'¹¹

Gaidinė, Gaidinis (*Kunigáikštis*). Ežeras tarp Panóšiškių kaimo pievų. Gali būti seni vardai, kilę iš balt. **geid-* 'spindėti, šviesti'¹²; kita vertus, įmanoma kilmė iš liet. *gaidys* 'naminis paukštis, vištų patinas (*Gallus gallinaceus*)'¹³.

⁴ Žr. Vanagas A. *Lietuvos TSR hidronimų daryba*, Vilnius, 1970; *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981; *Lietuvių hidronimų semantika, Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1981, t. 21, p. 4–153.

⁵ Žr. Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1960, t. 3, p. 289–300; Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1961, t. 4, p. 219–226; Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1962, t. 5, p. 191–198; Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1966, t. 8, p. 183–194.

⁶ *Lietuvos vietovardžių žodynas*, Vilnius, 2008, t. 1.

⁷ Anketoje pažymėta, kad ežere labai daug žuvų.

⁸ Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 42.

⁹ Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1962, t. 5, p. 193.

¹⁰ Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 98.

¹¹ Mažiulis V. Dėl *Dusetų* vardo kilmės. *Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika*. Konferencijos programa ir tezės, Vilnius, 1993, p. 19–20.

¹² Mažiulis V. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, Vilnius, 1998, t. 1, p. 311–312.

¹³ Dėl lietuvių kalbos bendrinių žodžių ir jų reikšmių žr. *Lietuvių kalbos žodynas (1941–2002, t. I–XX): elektroninis variantas*, Vilnius, 2005, www.lkz.lt.

Galvóžeris. Ežeras Kazokiškių kaimo pietuose. Sutrumpėjusi forma iš *Galv-ó-ežeris ar *Galv-ā-ežeris, kuri sietina su liet. *galvis, gálvis* ‘savaime pasidariusi kūdra senos upės vagos vietoje ar užutėkyje’ ir galbūt kildintina iš balt. *galva-‘duburingas’¹⁴.

Gėjus. Ežeras Pagėjų miško viduryje, negilus, dumblingas, žuvingas. Siejamas su liet. *gijà* ‘siūlas, sruoga; drika’, *geinỹs* ‘lenkta lazda ripkai mušti’ ir manoma, kad baltų hidronimų šaknies *gē-/gi-/gei-* reikšmė buvusi ‘lenktas, riestas’¹⁵.

Gruožė. Upė Damanonių (Damononių) kaime. Išteka iš Alkaščio ežero, įteka į Liėlukos ežerą. Teka Kalėnų kaimo rytų puse. **Gruožỹs, Gruožis.** Ežeras Gruožninkėlių kaime. Laikomi dėl balsių kaitos atsiradusiais šaknų *grauž-/gruž-* variantais ir siejami su liet. *gráužas, graūžas* ‘smulkūs akmenukai; žvyro sudėtinė dalis; žvyras; žemė prie graužo; graužynė; potvynio sunėšta smėlio krūva, salelė; žvirgžduotas, smėlėtas upės ar ežero pakraštys; kriaušis’¹⁶. Tokią kaitos galimybę paremia ir bendrinis žodis *gruožinėti* ‘graužinėti’. Kita vertus, vandenvardžiai siejami su lat. *grūožs* ‘stipriai, tvirtai susuktas’, *gruožs, gruožas* ‘virvė’¹⁷.

Lieluka, Liėlukas. Ežeras tarp Pālielukio, Vėrgakiemio, Kalėnų ir Verbīčiškių (Virbīčiškių) kaimų laukų. Sietinas su lat. *liēls*, liet. *liėlas* ‘didelis’.

Sōlius, Sōlis, Solỹs. Ežeras Pakalniņkų kaime. Siejamas su liet. *sōlymas* ‘sūrymas’¹⁸. Toliau galbūt sietinas su pr. *sālis < balt. *sālis ‘druska’¹⁹.

Spenglà. Ežeras Spengliniņkų ir Smalių kaimuose. Vandenvardis greičiausiai sietinas su liet. *spingėti* ‘skaisčiai šviesti, žibėti, žėrėti’ ir kildintinas iš balt. *speng-/*sping- ‘žibėti, spindėti’²⁰.

Staginis, Steginiis. Ežeras Žilinų bažnytkaimio vakaruose. Greičiausiai sietinas su žuvies pavadinimais: liet. *stėgė, stegė, stegis* ‘trispylgė dyglė (Gasterosteus aculeatus)’, lat. *stagers* ‘dyglė, stegė’, *staģe* ‘meknė’²¹.

Svitūkas. Ežeras Dusmenų miške. Manoma, jog dėl s vietoj š žodžio pradžioje gali būti jotvingiškas vandenvardis, sietinas su liet. *švīsti (švīto)* ‘imti šviesti, spindėti, spīsti; darytis šviesesniai, labiau apšviestam; darytis šviesesnės spalvos, ryškesniai, labiau matomam’²².

Daugelio kitų vandenvardžių kilmę galima paaiškinti, pagrįsti lietuvių kalbos duomenimis.

Akėlė. Ežeras apie 4 km į vakarus nuo Saloménkos kaimo, valdiškame miške. Apvalus ir gilus. **Akėlė.** Ežeras 200 m nuo Salóviškių dvaro į vakarus, miške. Kilę iš liet. *akīs* ‘liūne kiaura vieta; pelkių ar baigiančių užaugti ežerų nedidelis vandens plotas; iš gilumos prasimušęs šaltinis, akivaras’.

Aklaitis. Ežeras Panóšiškių kaime, ūkininko Zavacko miške. Baigia nykti. Iš liet. *āklas* ‘tamsus; uždaras, aklinas’.

¹⁴ Mažiulis V. Apie vardus *Trakaĩ* ir *Galvỹs (Gálvė)*, *Baltistica*, 2006, t. 41 (3), p. 508–510.

¹⁵ Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1966, t. 8, p. 188; Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 110.

¹⁶ Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1966, t. 8, p. 193, 192.

¹⁷ Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 124.

¹⁸ *Ten pat*, p. 310.

¹⁹ Mažiulis V. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, Vilnius, 1997, t. 4, p. 42–43.

²⁰ Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 311; Mažiulis V. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, Vilnius, t. 4, p. 139.

²¹ Balkevičius J., Kabelka J. *Latvių–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius, 1977, p. 631.

²² Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 322, 324.

Alkañtis. Ežeras Karėivonių kaime, 1 km nuo Žilinių–Onušio vieškelio.

Aĩkas. Ežeras Karėivonių ir Gĩnakiemio kaimuose. Abu vandenvardžiai kilę iš liet. *alkà*, **aĩkas* ‘balokšnis, tvenkinys’, *alka* ‘vieta ant kalno, kur būdavo deginamos aukos; senovės lietuvių šventovė’, *aĩkas* ‘kalnelis, apaugęs medžiais; senovės lietuvių šventovė, alka’.

Baluosỹs. Ežeras tarp Panóšiškių kaimo pievų ir Žũklijų kaimo. Vardas sietinas su liet. *balà*, kita vertus, gali būti susijęs su liet. *bãlas* ‘baltas’.

Bedũgnis. Ežeras Jũrgionių kaime, 200 m į pietus nuo vieškelio Dusmenys–Onuškis²³. **Bedũgnis.** Ežeras Diržamenių kaime. Iš liet. *bedũgnis* ‘be dugno; labai gilus; didelė gelmė, pragarmė’.

Bĩldiškis. Ežeras netoli Ūtės kaimo, Dusmenų miške prie Varėnos–Onušio vieškelio. A. Vanago darbuose vartojama sudėtinė vardo forma *Bĩldiškės ežeras*, kuri kildinama iš kokios kitos vietos (pievos, lauko ar pan.) vardo **Bĩldiškė* (kuri kilusi iš pvd. *Bĩlda*)²⁴. Tačiau žemės vardyno anketoje užrašyta nesudėtinė forma – *Bĩldiškis*. Ji greičiausiai yra autentiška, kilusi iš liet. *bĩldėti* ‘išduoti tam tikrą garsą daužant į kietus daiktus; trinksėti, dundėti’, dėl motyvacijos plg. ežero vardą *Bĩldėlis* Jrb.

Bytautoniũ ežeras. Ežeras Bytautonių kaime. Iš kaimo vardo *Bytautónys*.

Bliũdėlis. Vilkókšnio ežero įlanka prie Tólkiškių kaimo laukų. Iš liet. *bliũdas* ‘dubuo’.

Bõbis. Ežeras Ismonių kaime. Gali būti iš liet. *bõba* ‘toks iš statinės padarytas prietaisas, vartojamas žiemą tinklui traukti su virve’; kita vertus, neatmestinas ryšys su liet. *bõba* ‘tokia trumpa su didelėmis žiotimis, juodu priešakiu ir pilku užpakaliu žuvis’.

Bradėliai. Upelis Karėivonių kaime. Teka Žilinių–Onušio vieškelio pietų puse, išteka iš Alkañčio ežero pietų pusės, įteka į Stegĩnės upelį. Griovio pavidalo, negilus. **Brãdos.** Upelis Võniškių kaimo rytuose, ištekantis iš Stagĩnės ežero. Abu vandenvardžiai kilę iš liet. *bradà*, *brãdas* ‘didelis purvas, klampus kelias, šlapia vieta; upės seklesnė vieta, kur galima pervažiuoti; brasta; upėje gilesnis lygus tarpas’.

Brãvoras. Upelis Žỹdkaimio kaime. Išteka iš skardžio, įteka į Baluõsio ežerą. Iš liet. *brãvoras* ‘spirito varykla ar alaus darykla’.

Dembĩnos ežeras. Ežeras Dembĩnos kaime. Iš kaimo vardo *Dembinà*.

Didžiũlis (Dumblis). Ežeras prie Dusmenų bažnytkaimio²⁵. Iš liet. *didžiũlis* ‘žymus savo apimtimi, stambus; tolimas, ilgas; žymus skaičiumi, kiekiu, gausus, apstus’.

Drabužaitis. Ežeras Danosų viensėdyje. Iš ežero vardo *Drabužis*.

Drabužis. Ežeras Drabužniũkų kaime. Žinomos dvi vandenvardžio kilmės versijos: siejamas su lat. vv. *Drabas*, *Drab-enas*, pr. vv. *Drab-inow*, liet. *drab-na* ‘liūnas’, *drabà* ‘šlapio sniego dribimas, dreblius, dreblys’²⁶; šaknis *drab-* laikoma apofoniniu ar net tarminiu *drob-* variantu, siejama su liet. *drabužis*, *dróbė* ir manoma, kad *drab-*, *drob-* išsirutuliojo iš senesnių leksemų, turėjusių bendresnę laužymo, draskymo reikšmę²⁷. Be nurodytų kilmės galimybių, įmanomas ryšys

²³ Aplink ežerą liūnai, jame yra daug ešerių.

²⁴ Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 64.

²⁵ Anketoje dar pažymėta, kad yra labai žuvingas, ypač daug leščių (karšių), lydekų.

²⁶ Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1962, t. 5, p. 195.

²⁷ Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 90.

su liet. *drabūs* 'kuris dreba', *drebtėti* 'būti apimtam dažno krečiančio judesio (dėl šalčio, baimės ir t. t.), virpėti, tirtėti; kratytis, virpėti, veikiant išorinėms jėgoms'.

Dūbaraisčio rėvas. Du tik palijus tekantys upokšniai Gìnakiemio kaimo pietiniame pakraštyje. Iš pievos vardo *Dūbaraistis* ir liet. *rėvas* 'griovys'.

Dubelkà. Griovys Drabužniūku dvaro šiaurėje, apie 1 km ilgio. Tai apslavinta vandenvardžio forma (slaviška priesaga *-ka*) iš *Dubėlė*, kuri iš liet. *dubti* 'darytis dubiam, rasti įdubai, linkti; klimpti, smegti, grimzti', *dubūs*, *-i* 'įdubęs, įduobtas, gilus; duobėtas, duburiuotas', *dubė* 'įdubimas, slėnys'.

Dumblis. Ežeras Dėrgionių (Dėrgonių) kaime²⁸. **Dumblis** (*Didžiūlis*). Iš liet. *dumblas* 'nusėdusios drumzlės, šlapias suplaktas purvas', *dumblà* 'dumblas, purvas', *dumblė*, *dumblė* 'dumblo žemė; purvas, dumblynas; vieta, kur daug dumblo, dumblynė', *dumblūs*, *-i* 'klampus, šlapias'.

Dusmenėlių ežeras. Ežeras Dusmenėlių kaime. Iš kaimo vardo *Dusmenėliai*.

Ešerinis. Ežeras Ūtės kaime. **Ešerinis.** Ežeras Jūrgionių kaime. Iš liet. *ešeris* 'tokia ešerinių šeimos žuvis (Perca fluviatilis)'.

Ežeraitis. Spenglės ežero dalis prie Spengliniūku kaimo. **Ežerėlis.** Ežeras 0,2 km į šiaurės rytus nuo Diržameniūku kaimo, Dusmenų miške. Iš liet. *ežeras*.

Geisčiūlis. Ežeras Kaniūku kaime, Dykūno raiste. Manoma, kad galėjo susidaryti iš kilmininkinio varianto **Geisčiūlio ežeras*, kuris iš avd. **Geisčiūlis*²⁹. Tokia kilmės galimybė labai tikėtina, nes Onuškie valsčiuje yra išlikusi bendrašaknė pavardė *Geisčiūnas*³⁰.

Gėjūkas. Ežeras Pagėjų miško viduryje, negilus, dumblingas, žuvingas. Vardas kilęs iš kito ežero vardo *Gėjus*.

Genionių ežeras. Ežeras Genionių kaime. Iš kaimo vardo *Geniūnys*.

Gilandis. Ežeras Derionių palivarko šiaurėje. **Gilūsis.** Ežeras Derionių palivarko pietryčiuose. Abu vardai kilę iš liet. *gilūs* 'toli einantis nuo paviršiaus į centrą, dubus'.

Graužinė, Graužinka. Upelis, tekantis per Bytautoniūku kaimą, Kaniūku kaimo vakarų puse, įtekantis į Lieluko ežerą. Iš liet. *graužas*, *graužas* 'smulkūs akmenukai; žvyro sudėtinė dalis; žvyras; žemė prie graužo; graužynė; potvynio sunešta smėlio krūva, salelė; žvirgžduotas, smėlėtas upės ar ežero pakraštys; kriaušis'; kita vertus, gali būti iš liet. *graužti* (*graužia*) 'trinti, zulinti, dilinti'.

Greižėlis. Ežeras Kaniūku kaime. Siejamas su liet. *su-greižioti* 'sugrežioti', *griežti* 'sukti, grežti', *graižas* 'lankas', *graižūs* 'vingiuotas, kreivotas'³¹.

Griovà. Šaltinis Panóšiškių kaimo viduryje. Iš liet. *griovà* 'dauba, lenkė; tarpukalnė, griovys; griūvantis upės krantas; skardis'.

Gruožaitis. Ežeras Grúožninkų ir Gruožninkėlių kaimuose. Iš ežero vardų *Gruožys*, *Gruožis*.

Ismonių ežeras. Ežeras Ismoniūku kaime. Iš kaimo vardo *Ismūnys*.

Įvoda. Upelis Žilinų bažnytkaimo vakaruose. Iš liet. *įvoda* 'griovys'.

Jogėlonių ežeras. Ežeras Jogėloniūku kaime. Iš kaimo vardo *Jogėlūnys*.

²⁸Dugne labai daug dumblo.

²⁹Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1966, t. 8, p. 188; Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 110.

³⁰*Lietuvių pavardžių žodynas*, Vilnius, 1989, t. 1, p. 645.

³¹Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1966, t. 8, p. 192; Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 122, 120.

Juodikis. Ežeras Pajuodikių vienkiemyje ir Petrauskų kaime, 200 m į vakarus nuo vieškelio Žilinai–Jakėnai³². **Juodikis.** Ežeras Varlių kaime. **Juodžiūkas.** Ežeras Danosų viensėdyje. Iš liet. *júodas* ‘anglies spalvos, tamsus’.

Kaniūku ežeras. Ežeras Kaniūku kaime. Iš kaimo vardo *Kaniūkai*.

Kapaničų rėvas. Griovys Pakalniūku vienkiemyje, į šiaurės rytus nuo Piėsku ežero. Iš pievos vardo *Kapanicos*.

Karosnyčia. Tvenkinys Ismonių kaime. Iš liet. žuvies pavadinimo *karōsas*.

Kazōkiškių ežeras. Ežeras Kazōkiškių kaime. Iš kaimo vardo *Kazōkiškės*.

Kerēplis. Ežeras Jūrgionių kaime. Iš liet. *kerēpla* ‘nedailus, išsiketojęs daiktas; išsiskėtęs, išsišakojęs augalas (ppr. medis, krūmas)’.

Kója. Ežeras (Vilkōkšnio ežero dalis) tarp Jankovių ir Zokaicų dvaro laukų. Iš liet. *kója*.

Koljtaragis. Ežeras Gruožninkėlių kaime. Greičiausiai iš liet. augalo pavadinimo *kolytā* ‘dirvinė čiūžutė (*Thlaspi arvense*)’ ir iš liet. *rāgas* ‘smailus žemės plotas, išikišęs į jūrą, ežerą ar mišką, pusiasalis’.

Kundrotiškis. Upelis Ponýkščių kaime. Išteka iš Anýkščio ežero. Iš avd. *Kūndrota*, *Kuñdrota*, *Kūndrotas*, *Kuñdrotas*, *Kundrōtas*.

Kunigáikštis (*Gaidinė*, *Gaidinis*). Ežeras tarp Panōšiškių kaimo pievų. Metaforiškai iš liet. *kunigáikštis* ‘karo vadas ir srities valdovas feodalinėje Lietuvoje ir kituose kraštuose’.

Laūkščežeris, **Laūkščežeris** (*Didelis*). Ežerai Gruožninkėlių ir Taučionių kaimuose. Sietini su liet. *laukstūs* ‘nejaukus, ilgas, nykus’.

Ležėnas. Griovys Grendavės kaimo šiaurėje. Gilus, akmenuotas. Manoma, kad ši vardo forma nėra autentiška, iškreipta iš **Liežėnas*, kuri siejama su liet. *liēžti* ‘graužti, išplauti (apie upę, vandenį)’³³.

Lydėkinis. Ežeras apie 1 km į pietus nuo Salomėnos kaimo, valdiškame miške. Iš liet. žuvies pavadinimo *lydekā*, *lydėkis*.

Mārgis. Ežeras Špokų kaime. Iš liet. *mārgas* ‘su ne vienos spalvos dėmėmis, juostomis, ornamentais, raibas, rainas’.

Meilupỹs. Upė Ūžtilčių kaime, tekanti per Pāmeilupio pievą. Greičiausiai iš liet. *meilūs* ‘malonus, mielas’.

Mėlnyčia. Upelis 600 m į vakarus nuo Smalių kaimo. Teka iš Gruožio ežero, įteka į Speņglą. Iš liet. *mėlnyčia* ‘malūnas’³⁴.

Meškerėlis. Ežeras Gudāšių ir Skynimų kaime. Greičiausiai iš liet. *meškeriōti* ‘gaudyti žuvis meškere’.

Mikālkasėdis. Upelis Žýdkaimio kaime. Išteka iš skardžio, įteka į Baluōsio ežerą. Iš avd. **Mikālka*, plg. Onušio valsčiuje esančią pavardę *Mikalkėvičius*³⁵, ir iš liet. *sėdėti* ‘pastoviai gyventi (kokioje vietoje)’, t. y. upelis, prie kurio gyvena Mikalka.

Mūsė. Upelis, tekantis Ūtōs, Rūdnios kaimų rytų puse, įtekantis į Varėnės upę. Sietinas su liet. *mūsti* ‘tirštėti verdant, suvirti į košę’, *su-mūsti* ‘sutirštėti verdant, smarkiai suvirti; patišti; susidrumsti’.

³² Anketoje pažymėta, kad jame yra daug lydekų, lynų, ešerių.

³³ V a n a g a s A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 187, 190.

³⁴ Anketoje nurodyta, kad seniau prie upelio stovėjo malūnas.

³⁵ *Lietuvių pavardžių žodynas*, Vilnius, 1989, p. 227.

Mūsỹs. Ežeras Taučionių kaime. Sietinas su liet. *mūsai* 'stovinčio vandens paviršiuje susidarę žali maurai; pelėsiai', *mūsėti*, *mūsyti*, *mūsoti* 'trauktis mūsais'.

Pādvario ēžeras, Padvarỹs. Ežeras Ūnuškio miesto šiaurėje. Iš liet. *padvarỹs* 'vieta palei dvarą'.

Pakalnių ēžeras. Ežeras Pakalnių kaime. **Pakalnių upėlė.** Upelis, tekantis iš Pakalnių kaimo pievų vakarų link, įtekantis į Verknę. Iš liet. *pakalnė*, *pakalnỹs* 'žema vieta kalno papėdėje, slėnys'.

Pākojis, Pakojỹs. Ežeras Žūklijų kaimo šiaurėje. Iš ežero vardo *Kója*.

Pākojo upėlė. Upelis Žūklijų kaime. Išteka iš Pākojo ežero, įteka į Kójos ežerą. Iš ežero vardų *Pākojis*, *Pakojỹs*.

Pasēžiaukỹs. Šaltinis Panóšiškių kaimo kapų rytų pusėje. Iš liet. **sēžiauka*, plg. *šēžiauka* 'kūdra'.

Pāskardės. Ežeras Pakalnių kaime. Iš liet. *paskardė* 'vieta prie skardžiaus, pašlaitė'.

Piēskos. Ežeras Pakalnių kaime. Vardas kilęs iš liet. *pieskà* 'smėlis; smėlinga dirva, smėlinga žemė'.

Pijúosas. Ežeras Varlių kaime. Greičiausiai sietinas su liet. *pýti* (*pýja*, *pýjo*) 'gerti drėgmę, bjurti, žliugti, tižti'.

Pikčũkas. Ežeras Petrauskų kaime. Iš liet. *piktas* 'kuris greit supyksta, vaidingo būdo; apimtas pykčio, supykęs, susierzinęs; didelis, smarkus; kuris blogai elgiasi, nedoras; atšiaurus, nepalankus, nemalonus', *pikčius* 'kas piktas, nuolat nepatenkintas kuo, pikčiurna'.

Prũdas. Tvenkinys prie Grendavės kaimo malūno. **Prũdėlis.** Ežeras Žališios kaimo šiaurėje. Iš liet. *prũdas* 'tvenkinys'.

Ramanavõs ēžeras. Ežeras Ramanavõs kaime. Iš kaimo vardo *Ramanavà*.

Rũdninkas. Šaltinis vakariniame Lielukos ežero gale. Iš liet. *rũdà* 'gamtinė mineralinė medžiaga, iš kurios gaunami metalai; prasta, pelkėta žemė su durpių priemaiša, rūdynė'³⁶.

Salóviškės, Salóviškių ēžeras. Ežeras Panóšiškių kaime, ūkininko Zavacko laukų viduryje. Greičiausiai iš viensėdžio vardo *Salóviškės*.

Samavà, Sāmė. Upelis, tekantis per Ūnuškį. Prasideda Pādvario ežero vakarinėje pusėje, teka per Pasamavio kaimą, Rieznýčios vienkiemį, Sāviškių kaimą, įteka į Verknę³⁷. **Sāmis.** Ežeras Sāmninkų kaimo šiaurės rytuose³⁸. Spėjama, kad vandenvardžiai išlaikė žodžio *sāmana* formą *sam-*, plg. *samėti* : *ap-samėti* 'apsamanoti'³⁹. Kita vertus, gali būti su šaknies balsių kaita kilęs iš liet. *sėmti* (*sėmia*) 'imti, pilti skysčių, kabinti biralų; užlieti, tvindyti', plg. *samūs* 'kuriuo galima daug pasemti; kuriuo patogu semti'.

Sąsmauga. Spenglõs ežero dalis prie Spenglinių kaimo. Iš liet. *sąsmauga* 'susiaurėjusi ežero, miško, pievos ir pan. vieta, sąsiauris'.

Sėklius. Spenglõs ežero dalis prie Spenglinių kaimo. Iš liet. *sėklius*, *sėklius* 'sekluma ežere ar upėje'.

Siaurumos. Spenglõs ežero dalis prie Spenglinių kaimo. Iš liet. *siaurumà* 'siauroji vieta'.

³⁶ Anketoje parašyta, kad vanduo šaltinyje rudas, moterys neša į jį siūlus juodai dažyti.

³⁷ Anketoje dar pažymėta, kad upelyje 3 km į vakarus nuo Ūnuškio Kšinablockis augina karpus.

³⁸ Užrašytojo pastebėta, jog ežeras labai žuvingas, daugiausia pagauna lynų.

³⁹ V a n a g a s A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981, p. 289.

Spindžiukas. Ežeras Drabužniūnų kaime. Iš ežero vardo *Spindžiūs*.

Spindžiūs. Ežeras Spindžiaūs kaime. Sietinas su liet. *spindžius* 'siaura, tiesi ir ilga linija, iškirsta miške, proskyna, iškarta; vieta, plotas tarp iškartų, proskynų'.

Strūzdà. Upelis Katalaučiznos vienkiemyje. Išteka iš vienkiemio kūdros, įteka į Veřknę Zabarauskų kaimo laukuose. Greičiausiai vandenvardis yra su išpraustiniu *t* bei suskardėjusiu *s* (*Strūsda*) ir sietinas su liet. *srūsti* (*srūdžia, srūdė*) 'aptekti kuo plūstančiu, tekančiu'⁴⁰.

Šaltiniai. Versmė prie Spenglės ežero. Iš liet. *šaltinis* 'iš žemės tekanti vandens versmė'.

Šamukas. Ežeras Modestavos dvare. Iš liet. *šamas* 'stambi gėlujų vandenu žuvis su ūsais (Silurus glanis)'.

Šėrmis. Ežeras Bakaloriškių kaime. Sietinas su liet. *šermoti* 'šarma trauktis, šerkšnyti', *šarmas* 'pilkšvas, širmas', *šarmà* 'šerkšnas'.

Šermukas. Ežeras Bakaloriškių kaime. Iš ežero vardo *Šėrmis*.

Švenčiūs. Ežeras Bakaloriškių kaime. Iš liet. *šveñtas* 'pagarbiai saugomas, laikomas; iš pagarbos neliečiamas'.

Trākežeris. Ežeras Panóšiškių kaime, dvarininko Malinausko laukų viduryje. **Trakāžeris, Trākežeris.** Ežeras prie Trakāžerio vienkiemio ir Salóviškių dvaro. Iš liet. *trākas* 'aukšta, sausa pieva, apaugusi retais krūmais bei medžiais, miško aikštelė; iškirsta ar išdegusi miško vieta, skynimas; tarpas tarp pelkių ar ežerų praeiti, pravažiuoti'.

Ūrmis. Ežeras Genionių kaimo vakaruose⁴¹. Galbūt sietinas su liet. *ūrmis* 'didelis sūkurys', *urmulais* 'veržliu srautu, sūkuriais (apie vandenį)'.

Valkà. Ežeras Bičiūnų kaimo rytuose. Iš liet. *valkà* 'nedidelis klanas, bala, negili lietaus prilyta duobė ant kelio, pievoje, dirvoje, kieme ir pan.'

Verknaitis, Verknaičiai 2 ežerai (1 ir 2 ha) Tólkiškių kaimo šiaurėje. Iš upės vardų *Verknià, Veřknė, Verknė*.

Verknià, Veřknė, Verknė. Upė, tekanti per Panóšiškių kaimo pievas, Tólkiškių kaimą⁴². Sietini su liet. *veřkti* 'tekėti, plūsti ašaromis, ašaroti; praleisti drėgmę, rasoti, sunktis', *verknys, -ė* 'kas nuolat verkia ar greit pravirksta'.

Verniėjus. Ežeras Verniėjaus kaime. Greičiausiai sietinas su liet. *virnóti* 'sroventi; pamažu virti'.

Vijūnė, Vijunka. Upelis, tekantis per Pajuodikių kaimo vidurį. Išteka iš Juodikio ežero, įteka į Stėginio ežerą. Jungia Juodikio, Lieluko ir Stėginio ežerus. Vasarą kai kada išdžiūsta⁴³. Iš žuvis pavadinimo *vijūnas* 'nedidelė, plona mažais žvyneliais žuvis, pyplys (*Misgurnus fossilis*)'.

Viktaris, Viktorka. Ežeras Liepūnų vienkiemio vakaruose ir Būrbonių kaime⁴⁴. Greičiausiai iš avd. *Viktaras, Viktoras*⁴⁵.

Vilkežeris, Vilkūtis. Ežeras Bičiūnų kaimo šiaurėje⁴⁶. **Vilkinis, Vilkinis.** Ežeras prie Ūtės kaimo, Dusmenų miške, prie kelelio iš Ūtės į Dusmenėlius. **Vilkuokšnys, Vilkuokšnis, Vilkuokšnis,**

⁴⁰ *Ten pat*, p. 315.

⁴¹ Anketoje pažymėta, kad ežeras dumbingas, jame daug karosų.

⁴² Anketoje dar pastebėta, jog prie Tólkiškių kaimo joje gyvena ūdros.

⁴³ Anketoje teigiama, kad upelyje laikosi žuvis: lydekai (lydekos), vijūnai ir ešerai (ešeriai).

⁴⁴ Apvalus, dugnas dumblo, pirmiau priklausė dvarininkui Koreivai, dabar valdžios nusavintas.

⁴⁵ Kuzavinis K., Savukynas B. *Lietuvių vardų kilmės žodynas*, Vilnius, 1987, p. 372.

⁴⁶ Yra šamų, lydžių, ešerių, plotkų (kuoju) ir kt.

Vilkokšnỹs. Ežeras tarp Panóšiškių kaimo, Antákalnio kaimo pievų, Tólkiškių, Grendavės kaimo bei pievų ir Varėnós miško. Iš liet. gyvūno pavadinimo *viřkas*.

Žiežmena (*Žižmà*). Upelis, tekantis per Dusmenėlių vienkiemius. **Žiežmuõ.** Ežeras Dusmenėlių kaime, 400 m nuo vieškelio Onuškis–Daugai. Vandenvardžiai sietini su liet. *žiežti, žiežti* ‘pykti, niršti; barti, uiti’.

Žižmà (*Žiežmena*). Upelis, tekantis per Dusmenėlių vienkiemius. Sietinas su liet. *žįžti* ‘pykti’.

Kelių vandenvardžių kilmė aiškintina remiantis ne lietuvių, o slavų kalbų duomenimis.

Akruglùkė. Ežeras Vėrgakiemio kaime 200 m į pietus nuo kelio į Pálielukį. Sietinas su rus. *округлый* ‘panašus į apskritimą, apskritos formos’⁴⁷.

Mačiulà. Upelis Júodaklonio kaime, tekantis šiaurės vakarų link. Sietinas su brus. *мачула* ‘žolės priaugusi kūdra’⁴⁸.

Paparevokà. Ežeras 1,5 km į vakarus nuo Skynimų vienkiemio. Galbūt sietinas su brus. *nanap* ‘neapsėtas arimas; rugiena’⁴⁹.

Likusiujų vandenvardžių kilmė nėra aiški. Jų ryšiai su nurodomais bendriniais žodžiais yra spėjami.

Paviėdas. Spenglós ežero dalis prie Spengliniņkų kaimo. Galbūt sietinas su lenk. *powiadać* ‘kalbėti, šnekėti, pasakoti; skelbti ką nors’, *powiedzieć* ‘pasakyti; paskelbti, pagarsinti’⁵⁰, tačiau toks ryšys abejotinas vandenvardžio motyvacijos požiūriu.

Splošimai. Ežeras Pásamavio kaimo pietuose. Galbūt sietinas su lenk. *spłoszyć* ‘išgąsdinti, išbaidyti’⁵¹.

II. Daryba

Vandenvardžiai sudaryti įvairiais būdais. Pirmiausia išskirtini pirminiai vardai, t. y. tokie, kurie padaryti be papildomų darybos priemonių ir struktūriškai visiškai sutampa su pamatiniais žodžiais (jų vienaskaitos ar daugiskaitos formomis). Tokių rasta 22. Daugumos pirminių hidronimų pamatiniai žodžiai yra bendriniai lietuvių kalbos daiktavardžiai: *Ařkas* : *ařkas*⁵²; *Bedùgnis* (2 vandenvardžiai) : *bedùgnis*; *Brãdos* : *bradà*; *Brãvoras* : *brãvoras*; *Griovà* : *griovà*; *Įvoda* : *įvoda*; *Kója* : *kója*; *Kunigáikštis* : *kunigáikštis*; *Mėlnyčia* : *mėlnyčia*; *Padvarỹs* : *padvarỹs*; *Pãskardės* : *paskardė*; *Piėskos* : *pieskà*; *Prũdas* : *prũdas*; *Sãsmauga* : *sãsmauga*; *Sėklius* : *sėklius*; *sėkliùs*; *Siaũrumos* : *siaurumà*; *Spindžiùs* : *spiñdžiùs*; *Šaltiniai* : *šaltinis*; *Ūrmis* : *ūrmis*; *Valkà* : *valkà*. Ežero vardo *Salóviškės* pamatinis žodis yra tikrinis daiktavardis (viensėdžio vardas) *Salóviškės*, o vandenvardžio *Geisčiùlis* – avd. *Geisčiùlis*. Vienas su baltarusių kalbos žodžiu sietinas vandenvardis taip pat priskirtinas prie pirminių, nes jo galūnė yra ne žodžių darybos, bet gramatinimo priemonė: *Mačiulà* : brus. *мачула*. Dar vienas pirminis ežero vardas sudarytas iš būdvardžio: *Didžiùlis* : *didžiùlis*.

Pirminiais, matyt, laikytini dar du neskaidrios struktūros ežerų vardai: *Gėjus* : plg. *gijà*, *gei-nỹs*, balt. *gė-/gi-/gei-*; *Sólius*, *Sólis*, *Solỹs* : plg. *sól-ymas*, pr. **sālis* < balt. **sālis*.

⁴⁷ Ожегов С. И. *Словарь русского языка*, Москва, 1984.

⁴⁸ Яшкін І. Я. *Беларускія геаграфічныя назвы*, Мінск, 1971, с. 113.

⁴⁹ *Ten pat*, p. 134.

⁵⁰ Vaitkevičiūtė V. *Lenkų-lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius, 1979, p. 514, 515.

⁵¹ *Ten pat*, p. 729.

⁵² Įvardijamieji objektai ir pamatinių žodžių reikšmės nurodyta kilmės skyriuje, todėl čia šie duomenys nekartojami.

Kiti vandenvardžiai darybos požūriu yra antriniai, t. y. iš pamatinių bendrinių ar tikrinių žodžių sudaryti panaudojant papildomas darybos priemones. Pagal darybos būdą jie skirstytini į vedinius, dūrinius ir sudėtinius vandenvardžius. Vediniai dar skaidytini į galūninius, priesaginius ir priešdėlinius.

Galūnių vedinių daugiausia (10) padaryta iš veiksmažodžių: galūnės *-a* vedinys: *Strūzd-à* : plg. *srŭsti* (*srŭdzia*, *srŭdè*); galūnės *-ia* vedinys: *Dus-ia* : *dùsti*; galūnės *-è* vediniai: *Gruož-è* : plg. *gruožinèti*, *Mūs-è* : liet. *mùsti*, *su-mùsti*, *Sām-è* : *sém̃ti* (*sēm̃ia*), kita vertus, plg. *sām-ana*, *saméti*; galūnės *-is* vediniai: *Gruož-is* : plg. *gruožinèti*; *Sām-is* : *sém̃ti* (*sēm̃ia*), kita vertus, plg. *sām-ana*, *saméti*, *Šėrm-is* : *šėrmóti*; galūnės *-ys* vediniai: *Gruož-ỹs* : plg. *gruožinèti*, *Mūs-ỹs* : *mūséti*, *mūsýti*, *mūsóti*, kita vertus, gali būti vedinys iš daiktavardžio *mūsai*. 6 hidronimai padaryti iš daiktavardžių: galūnės *-è* vedinys: *Vijūn-è* : *vijūnas*; galūnės *-is* vediniai iš bendrinių daiktavardžių: *Bōb-is* : *bōba*, *Duñbl-is*, *Dumbl-is* : *duñblas*, *Kerėpl-is* : *kerėpla*, iš asmenvardžio: *Vīktar-is* : *Vīktaras*. 2 vandenvardžiai laikytini būdvardžių vediniais: galūnės *-is* vedinys *Mārg-is* : *mārgas* ir galūnės *-ius* vedinys *Švenč-iūs* : *švenčas*.

Vandenvardžio *Paviėd-as* daryba nėra aiški, galbūt jis laikytinas galūnės *-as* vediniu : plg. lenk. *powiadać*, *powiedzić*.

Su priesagomis sudaryti vandenvardžiai yra gausiausia vedinių grupė. Daugiausia jų padaryta iš daiktavardžių: su 21 priesaga išvesti 34 hidronimai. Su priesaga *-aitis* (*-aičiai*) iš bendrinio daiktavardžio: *Ežer-aitis* : *ėžeras*, iš kitų vandenvardžių: *Drabuž-aitis* : *Drabužis*; *Gruož-aitis* : *Gruožys*, *Gruožis*; *Verkn-aitis*, *Verkn-aičiai* : *Verknià*, *Verknė*, *Verknė*; su priesaga *-antis*: *Alk-añtis* : *alkà*, **aļkas*, *alka*, *aļkas*; su priesaga *-elè*: *Ak-èlè* (2 vandenvardžiai) : *akis*; su priesaga *-eliai*: *Brad-èliai* : *bradà*, *brādas*; su priesaga *-elis*: *Bliūd-èlis* : *bliūdas*; *Prūd-èlis* : *prūdas*; su priesaga *-èlis*: *Ežer-èlis* : *ėžeras*; su slaviška priesaga *-evka*: *Papar-evkà* : plg. brus. *nanap*; su priesaga *-ykštis*: *An-ỹkštis* : plg. ilyrų *en* ‘vanduo’, indoeuropiečių *an-/en-* ‘vanduo, upė’; su priesaga *-inè*: *Grauž-ìnè* : *gráužas*, *graužas*, kita vertus, gali būti padarytas iš veiksmažodžio *gráužti* (*gráužia*); su priesaga *-inīs*: *Ešer-ìnīs* (2 vandenvardžiai) : *ešerỹs*; *Lydėk-inīs* : *lydekà*, *lydėkis*; *Stag-ìnīs*, *Steg-ìnīs* : *stėgė*, *stegė*, *stegis*, lat. *stag-ars*, *staģe*; *Vīlk-inīs*, *Vīlk-ìnīs* : *vīlkas*; su priesaga *-iškis* iš asmenvardžio: *Kundrot-iškis* : *Kūndrota*, *Kuñdrota*, *Kūndrotas*, *Kuñdrotas*, *Kūndrotas*; su slaviška priesaga *-ka* iš bendrinio daiktavardžio: *Vijūn-ka* : *vijūnas*; iš asmenvardžio: *Vīktor-ka* : *Vīktoras*; su priesaga *-nyčia*: *Karos-nyčia* : *karōsas*; su priesaga *-ninkas*: *Rūd-ninkas* : *rūdà*; su priesaga *-okšnīs*: *Vīlk-ókšnīs* : *vīlkas*; su priesaga *-okšnys*: *Vīlk-okšnỹs* : *vīlkas*; su priesaga *-(i)ukas* iš bendrinių daiktavardžių: *Pikč-iūkas* : *pikčius*; *Šam-ūkas* : *šāmas*; iš kitų vandenvardžių: *Gėj-ūkas* : *Gėjus*; *Spindž-iūkas* : *Spindžiūs*; *Šėrm-ūkas* : *šėrmis*; su priesaga *-uokšnīs*: *Vīlk-úokšnīs* : *vīlkas*; su priesaga *-uokšnys*: *Vīlk-uokšnỹs* : *vīlkas*; su priesaga *-uosys*: *Bal-uosỹs* : *balà*, kita vertus, gali būti vedinys iš būdvardžio *bālas*; su priesaga *-utis*: *Vīlk-ūtis* : *vīlkas*.

Antroji pagal vedinių gausumą yra iš veiksmažodžių padarytų priesaginių vandenvardžių grupė: su 17 priesagų išvesta 18 hidronimų. Su priesaga *-ava*: *Sam-avà* : *sém̃ti* (*sēm̃ia*), kita vertus, plg. *sām-ana*, *saméti*; su priesaga *-elis*: *Greiž-èlis* : plg. *su-greižióti*, *grėižti*; su priesaga *-èlis*: *Mešker-èlis* : *meškerióti*; su priesaga

-ėnas: *Lež-ėnas* (iš **Liežėnas*) : *liēžti*; su priesaga -iejus: *Vern-iējus* : plg. *virnóti*; su priesaga -inė: *Gaid-inė* : baltų **geid-*, kita vertus, gali būti vedinys iš daiktavardžio *gaidỹs*; su priesaga -inis: *Gaid-ínis* : baltų **geid-*, kita vertus, gali būti vedinys iš daiktavardžio *gaidỹs*; su priesaga -iškis: *Bıld-iškis* : *bıldėti*; su priesaga -la: *Speng-là* : plg. *spingėti*; su priesaga -mena: *Dus-menà* : *dùsti*; *Žiež-mena* : *žiežti*, *žiežti*; su priesaga -ma: *Žiž-mà* : *žičti*; su priesaga -muo: *Žiež-muō* : *žiežti*, *žiežti*; su priesaga -nė: *Veřk-nė*, *Verk-nė* : *veřkti*; su priesaga -nia: *Verk-nià* : *veřkti*; su priesaga -ukas: *Svit-ùkas* : plg. *švìsti* (*švìto*); su priesaga -uosas: *Pij-úosas* : *pýti* (*pýja*, *pýjo*); su priesaga -užis: *Drab-ùžis* : plg. *drebėti*.

Mažiausiai priesagų vedinių išvesta iš būdvardžių. Su 7 darybinėmis priesagomis padaryti 8 vandenvardžiai: su priesaga -aitis: *Akl-aitis* : *āklas*; su priesaga -andis: *Gil-ándis* : *gilūs*; su priesaga -ikis: *Juod-ìkis* (2 vandenvardžiai) : *júodas*; su priesaga -uka: *Líel-uka* : lat. *liēls*, liet. *liēlas*; su priesaga -(i)ukas: *Juodž-iùkas* : *júodas*; *Líel-ukas* : lat. *liēls*, liet. *liēlas*; su priesaga -ukė: *Akrugl-ùkė* : plg. rus. *округлый*; su priesaga -ūšis: *Gil-úšis* : *gilūs*.

Vandenvardis *Sploš-imai* greičiausiai padarytas su priesaga -imai, tačiau jo pamatinis žodis nėra aiškus, plg. lenk. *spłoszyć*.

Išskirtina ir labai negausi priešdėlinių vandenvardžių grupė. Jų tėra 3, visi – priešdėlio *pa-* vediniai, du išvesti iš kito vandenvardžio: *Pã-kojis*, *Pa-kojỹs* : *Kója*; vienas – iš bendrinio daiktavardžio: *Pa-sėžiaukỹs* : **sėžiauka*, plg. *šėžiauka*.

Iš dviejų pamatinių žodžių sudurti vandenvardžiai vadinami dūriniais. Jų taip pat yra nedaug – 8. Pagal pirmąjį pamatinį žodį jie skirstytini į daiktavardinius ir būdvardinius. Daugiausia dūrinių pirmųjų sandų padaryta iš bendrinių daiktavardžių: *Galv-ó-žeris* (iš **Galv-ó-ežeris* ar **Galv-ā-ežeris*) : *gālvis*, *gálvis* ir *ežeras*; *Kolỹt-a-ragis* : *kolytã* ir *rãgas*; *Trãk-ežeris* (2 vandenvardžiai), *Trak-ã-žeris* : *trãkas* ir *ežeras*; *Vílk-ežeris* : *vílkas* ir *ežeras*. Vieno sudurtinio vardo pirmasis pamatinis žodis yra asmenvardis: *Mikãlk-a-sėdis* : **Mikãlka* ir *sėdėti*.

Likusiujų vandenvardžių pirmieji sandai padaryti iš būdvardžių: *Laũkšč-ežeris* (2 vandenvardžiai) : *laukstūs* ir *ežeras*; *Meil-upỹs* : *meilūs*, -*ì* ir *ùpė*.

Iš dviejų savarankiškų žodžių susidedantys vandenvardžiai (jų yra 16) laikytini sudėtiniais. Visi jie priskirtini kilmininkiniams, t. y. tokiems, kurių pirmasis žodis yra kilmininko linksnio.

Nemažai kilmininkinių vandenvardžių pirmųjų dėmenų sudaryta iš kitų vietovardžių, ypač gyvenamųjų vietų vardų: *Bytautoniũ ežeras* : *Bytautónys* ir *ežeras*; *Dembĩnos ežeras* : *Dembinã* ir *ežeras*; *Dusmenėliũ ežeras* : *Dusmenėliai* ir *ežeras*; *Genioniũ ežeras* : *Geniõnys* ir *ežeras*; *Ismoniũ ežeras* : *Ismõnys* ir *ežeras*; *Jogėloniũ ežeras* : *Jogėlõnys* ir *ežeras*; *Kaniũkũ ežeras* : *Kaniũkai* ir *ežeras*; *Kazõkiškiũ ežeras* : *Kazõkiškės* ir *ežeras*; *Ramanavõs ežeras* : *Ramanavã* ir *ežeras*; *Salõviškiũ ežeras* : *Salõviškės* ir *ežeras*. Dar 2 vandenvardžių pirmieji dėmenys sudaryti iš pievų vardų: *Dũbaraisčio rėvas* : *Dũbaraistis* ir *rėvas*; *Kapaniũ rėvas* : *Kapaniõs* ir *rėvas*. Vieno upėvardžio pamatinis žodis – ežero vardas: *Pãkojo upėlė* : *Pãkojis*, *Pakojỹs* ir *upėlė*.

Iš bendrinių daiktavardžių sudaryti tik 3 vandenvardžių pirmieji dėmenys: *Pãdvario ežeras* : *padvarỹs* ir *ežeras*; *Pakalniũ ežeras*, *Pakalniũ upėlė* : *pakalnė*, *pakalnỹs* ir *ežeras*, *upėlė*.

III. Semantika (motyvacija)

Vandenvardžių semantika, kitaip tariant, atsiradimo motyvacija, labai įvairi, susijusi su daugeliu įvardijamųjų vandens objektų savybių.

Vieni iš dažnesnių motyvų yra greita, audringa arba, atvirkščiai, lėta tėkmė, banguojantis arba ramus vandens paviršius: *Bìldiškis* : *bildėti* 'išduoti tam tikrą garsą daužant į kietus daiktus; trinksėti, dundėti', tai galbūt stipriai banguojantis ežeras, kurio bangos plakasi į krantus, ar pan.; *Drabūžis* : *drebėti* 'būti apimtam dažno krečiančio judesio (dėl šalčio, baimės ir t. t.), virpėti, tirtėti; kratytis, virpėti, veikiant išorinėms jėgoms', tai galėtų būti banguojantis ežeras; *Dusià, Dusmenà* : *dūsti* 'stigti oro, trokšti, ilsti; dvisti, švinkti, gesti', *su-dūsti* 'sušvinkti, sugesti, sudvisti', šaknis *dus-* kildinama iš balt. **dus-* 'šniokšti, sukuriuoti ir kt.'; tai galėtų būti lėtos tėkmės arba, atvirkščiai, greitai tekančios, sūkuringos upės; *Meilupỹs* : *meilūs* 'malonus, mielas', galbūt tai ramiai tekanti, gražių krantų upė; *Strūzdà* : *srūsti* (*srūdžia, srūdė*) 'aptekti kuo plūstančiu, tekančiu', tai galbūt greitai srūvantis upelis; *Ūrmis* : *ūrmis* 'didelis sūkurys', *urmulaiš* 'veržliu srautu, sūkuriais (apie vandenį)', tai galėtų būti ežeras, kuriame daug vandens sūkurių; *Verniėjus* : *virnóti* 'srovinti; pamažu virti', galbūt tai ežeras, kurio vanduo sūkuriuoja, 'verda'.

Gana dažnas motyvas yra vandens spalvos, temperatūros, kvapo, skonio ar sudėties ypatybės: *Aklaitis* : *āklas* 'tamsus; uždaras, aklinas', tai yra ežeras, kurio vanduo tamsus, kitas vertus, motyvacija gali būti susijusi su krantų ypatumais: uždaras, su kitais vandens telkiniais nesusisiekiantis ežeras; *Gaidinė, Gaidinis* : balt. **geid-* 'spindėti, šviesti', t. y. ežeras, kurio vanduo šviesus, spindintis; kita vertus, motyvacija gali būti susijusi su gyvūno pavadinimu: *gaidỹs* 'naminis paukštis, vištų patinas (*Gallus gallinaceus*)'; *Juodikis* (2 vandenvardžiai), *Juodžiūkas* : *júodas* 'anglies spalvos, tamsus', t. y. ežerai, kurių vanduo juodas, tamsus; *Márgis* : *márgas* 'su ne vienos spalvos dėmėmis, juostomis, ornamentais, raibas, rainas', t. y. ežeras, kurio vanduo ne vienos spalvos, dėmėtas, raibuliuojantis; *Mùsė* : *mùsti* 'tirštėti verdant, suvirti į košę', *su-mùsti* 'sutirštėti verdant, smarkiai suvirti; patišti; susidrumsti', tai galbūt upelis, kurio vanduo drumstas; *Mūsỹs* : *mūsai* 'stovinčio vandens paviršiuje susidarę žali maurai; pelėšiai', *mūsėti, mūsýti, mūsóti* 'trauktis mūsais', tai būtų ežeras, kurio vanduo neskaidrus, apsitraukęs maurais; *Rūdninkas* : *rūdà* 'gamtinė mineralinė medžiaga, iš kurios gaunami metalai; prasta, pelkėta žemė su durpių priemaiša, rūdynė', tai šaltinis, kuriame yra rūdos; *Sōlius, Sōlis, Solỹs* : *sōlymas* 'sūrymas', pr. **sālis* < balt. **sālis* 'druska', tai būtų ežeras, kurio vanduo sūrus, ar pan.; *Spenglā* : *spingėti* 'skaisčiai šviesti, žibėti, žerėti', balt. **speng-/sping-* 'žibėti, spindėti', t. y. ežeras, kurio vanduo šviesus, žibantis; *Svitūkas* : *švisti* (*švito*) 'imti šviesti, spindėti, spįsti; darytis šviesesniai, labiau apšviestam; darytis šviesesnės spalvos, ryškesniai, labiau matomam', tai būtų šviesaus, skaidraus vandens ežeras; *Šėrmis* : *šermóti* 'šarma trauktis, šerkšnyti', *šarmas* 'pilkšvas, širmas', *šarmà* 'šerkšnas', t. y. ežeras, kurio vanduo pilkas, širmas.

Dažnai motyvas yra vandens objektus apibūdinantys įvairūs fiziografiniai duomenys: vagos krypties, krantų (formos) ypatumai, dydis ir pan.: *Akėlė* (2 vandenvardžiai) : *akis* 'liūne kiaura vieta; pelkių ar baigiančių užaugti ežerų nedidelis vandens plotas; iš gilumos prasimušęs šaltinis, akivaras', tai būtų nedideli, užan-

kantys ežerai; *Akruglùkė* : rus. *округлый* ‘panašus į apskritimą, apskritos formos’, t. y. apvalios formos ežeras; *Alkañtis, AĪkas* : *alkà, *aĪkas* ‘balokšnis, tvenkinys’, *alka* ‘vieta ant kalno, kur būdavo deginamos aukos; senovės lietuvių šventovė’, *aĪkas* ‘kalnelis, apaugęs medžiais; senovės lietuvių šventovė, alka’, tai galėtų būti nedideli, į balas panašūs ežerai arba ežerai, šalia kurių buvo lietuvių šventovės; *Baluosỹs* : *balà, bālas* ‘baltas’, t. y. nedidelis į balą panašus ežeras, kita vertus, motyvacija gali būti susijusi su vandens spalva: ežeras, kurio vanduo skaidrus, šviesus; *Bliūdėlis* : *bliūdās* ‘dubuo’, t. y. apvalios formos ežeras; *Didžiūlis* : *didžiūlis* ‘žymus savo apimtimi, stambus; tolimas, ilgas; žymus skaičiumi, kiekiu, gausus, apstus’, t. y. labai didelis ežeras; *Ežeraitis, Ežerėlis* : *ēžeras*, t. y. nedideli ežerai; *Gėjus* : plg. *gijà* ‘siūlas, sruoga; drika’, *geinỹs* ‘lenkta lazda ripkai mušti’, *gė-/gi-/gei-* ‘lenktas, riestas’, t. y. lenktos formos ežeras; *Greižėlis* : *su-greižióti* ‘sugręžioti’, *griežti* ‘sukti, gręžti’, *graižas* ‘lankas’, *graižūs* ‘vingiuotas, kreivotas’, tai galėtų būti netiesių, vingiuotų krantų ežeras ar pan.; *Gruožė, Gruožis, Gruožỹs* : *gruožinėti* ‘graužinėti’, t. y. upė ir ežeras, kurių vanduo graužia, ardo krantus, ar pan.; *Lieluka, Lielukas* : lat. *liēls*, liet. *liēlas* ‘didelis’, t. y. didelis ežeras; *Kerėplis* : *kerėpla* ‘nedailus, išsikėtojęs daiktas; išsiskėtęs, išsišakojęs augalas (ppr. medis, krūmas)’, t. y. nelygių krantų, daug kyšulių turintis ežeras; *Kója* : *kója*, t. y. pailga, siaura ežero dalis; *Laūkščežeris, Laūkščežeris (Didelis)* : *laukstūs* ‘nejaukus, ilgas, nykus’, tai galėtų būti sunkiai prieinami, klampių, apaugusių krantų ežerai ar pan.; *Ležėnas* : (iš **Liežėnas*) : *liēžti* ‘graužti, išplauti (apie upę, vandenį)’, t. y. krantus graužiantis griovys; *Pijúosas* : *pýti (pýja, pýjo)* ‘gerti drėgmę, bjurti, žliugti, tižti’, tai galėtų būti patvinstantis ar labai vandeningas ežeras; *Prūdėlis* : *prūdas* ‘tvenkinys’, t. y. nedidelis ežeras; *Samavà, Sāmė, Sāmis* : *sėmti (sēmia)* ‘imti, pilti skysčių, kabinti biralų; užlieti, tvindyti’, plg. *samūs* ‘kuriuo galima daug pasemti; kuriuo patogų semti’, tai kokias nors vietas (pievas, laukus, miškus) apsemiantys upelis ir ežeras; kita vertus, plg. *sāmana, samėti* : *ap-samėti* ‘apsamanoti’, tokiu atveju tai galėtų būti samanoto dugno ar samanotų pakrančių vandens objektai; *Sąsmauga* : *sąsmauga* ‘susiaurėjusi ežero, miško, pievos ir pan. vieta, sąsiauris’, t. y. siaura ežero dalis; *Siaūrumos* : *siaurumà* ‘siauroji vieta’, t. y. siaura ežero dalis; *Spindžiūs* : *spiñdžius* ‘siaura, tiesi ir ilga linija, iškirsta miške, proskyna, iškarta; vieta, plotas tarp iškartų, proskynų’, t. y. siauros formos miške esantis ežeras; *Valkà* : *valkà* ‘nedidelis klanas, bala, negili lietaus prilyta duobė ant kelio, pievoje, dirvoje, kieme ir pan.’, tai būtų nedidelis (į balą panašus) ežeras.

Kai kurie vandenvardžiai motyvacijos požiūriu sietini su įvardijamųjų objektų dugno ypatybėmis: *Bedūgnis* (2 vandenvardžiai) : *bedūgnis* ‘be dugno; labai gilus; didelė gelmė, pragarmė’, t. y. gilus, klampus ežeras; *Bradėliai, Brādos* : *bradà, brādas* ‘didelis purvas, klampus kelias, šlapia vieta; upės seklesnė vieta, kur galima pervažiuoti; brasta; upėje gilesnis lygus tarpas’, tai upeliai, kuriuose yra seklesnių, pervažiuoti galimų vietų; *Dubelkà* : *dūbti* ‘darytis dubiam, rasti įdubai, linkti; klimpti, smegti, grimzti’, t. y. įdubęs, gilus griovys; *Duñblis, Dumblis* : *duñblas* ‘nusėdusios drumzlės, šlapias suplaktas purvas’, t. y. ežerai, kurių dugnas dumblingas, klampus; *Galvóžeris* : *gālvis, gálvis* ‘savaime pasidariusi kūdra senos upės vagos vietoje ar užutėkyje’, balt. **galva-* ‘duburingas’, t. y. duburingas ežeras; *Gilándis, Gilúšis* : *gilūs* ‘toli einantis nuo paviršiaus į centrą, dubus’, tai

gilūs ežerai; *Grauzinė, Grauzinka* : *gráužas, graužas* ‘smulkūs akmenukai; žvyro sudėtinė dalis; žvyras; žemė prie graužo; graužynė; potvynio sunešta smėlio krūva, salelė; žvirgžduotas, smėlėtas upės ar ežero pakraštys; kriaušis’, t. y. upelis, kurio dugnas akmenuotas, žvyruotas, smėlingas; *Piėskos* : *pieskà* ‘smėlis; smėlinga dirva, smėlinga žemė’, t. y. smėlėto dugno ežeras; *Sėklius* : *sėklius, sėklius* ‘sekluma ežere ar upėje’, t. y. sekli ežero dalis.

Vandenvardžių atsiradimo motyvai dažnai priklauso nuo įvardijamųjų objektų tekėjimo (ištekėjimo, įtekėjimo) ar buvimo vietos, priklausomybės ir pan. Išskirtini keli pogrupiai: 1) su įvairiais bendriniais žodžiais susiję vandenvardžiai: *Mačiulà* : brus. *мачула* ‘žolės priaugusi kūdra’, tai būtų per kūdrą tekantis upelis ar pan.; *Mėlnyčia* : *mėlnyčia* ‘malūnas’, t. y. upelis, prie kurio stovėjo malūnas; *Pādvario ežeras, Padvarjys* : *padvarjys* ‘vieta palei dvarą’, t. y. prie dvaro esantis ežeras; *Pakalnių ežeras, Pakalnių upėlė* : *pakalnė, pakalnys* ‘žema vieta kalno papėdėje, slėnys’, t. y. pakalnėje, slėnyje esantys ežeras ir upelis; *Paparevkà* : brus. *nanap* ‘neapsėtas arimas; rugiena’, galbūt tai šalia laukų, arimų esantis ežeras; *Pasėžiauķys* : **sėžiauka*, plg. *šėžiauka* ‘kūdra’, t. y. šalia kūdros esantis šaltinis; *Pāskardės* : *paskardė* ‘vieta prie skardžiaus, pašlaitė’, t. y. prie skardžio esantis ežeras; *Trākežeris, Trakāžeris, Trākežeris* : *trākas* ‘aukšta, sausa pieva, apaugusi retais krūmais bei medžiais, miško aikštelė; iškirsta ar išdegusi miško vieta, skynimas; tarpas tarp pelkių ar ežerų praeiti, pravažiuoti’, t. y. šalia traukų esantys ežerai; 2) su kitais vietovardžiais susiję vandenvardžiai: *Bytautonių ežeras* : *Bytautónys* k., t. y. ežeras, esantis Bytautonių kaime ar jam priklausantis; *Dembinos ežeras* : *Dembinà* k., t. y. ežeras, esantis Dembinos kaime ar jam priklausantis; *Drabužaitis* : *Drabūžis* ež., t. y. netoli Drabužio esantis už jį mažesnis ežeras; *Dūbaraisčio rėvas* : *Dūbaraistis* pv., t. y. per Dubaraistį tekantys upeliai; *Dusmenėlių ežeras* : *Dusmenėliai* k., t. y. ežeras, esantis Dusmenėlių kaime ar jam priklausantis; *Gėjūkas* : *Gėjus* ež., t. y. netoli Gėjaus esantis už jį mažesnis ežeras; *Genionių ežeras* : *Geniónys* k., t. y. Genionių kaime esantis ar jam priklausantis ežeras; *Gruožaitis* : *Gruožys, Gruožis* ež., t. y. netoli Gruožio esantis už jį mažesnis ežeras; *Ismonių ežeras* : *Ismónys* k., t. y. ežeras, esantis Ismonių kaime ar jam priklausantis; *Jogėlonių ežeras* : *Jogėlónys* k., t. y. ežeras, esantis Jogėlonių kaime ar jam priklausantis; *Kaniūku ežeras* : *Kaniūkai* k., t. y. Kaniūkų kaime esantis ar jam priklausantis ežeras; *Kapanicų rėvas* : *Kapanicos* pv., t. y. per Kapanicas tekantis griovys; *Kazokiškių ežeras* : *Kazokiškės* k., t. y. Kazokiškių kaime esantis ar jam priklausantis ežeras; *Pākojis, Pakojys* : *Kója* ež., t. y. netoli Kojos esantis ežeras; *Pākojo upėlė* : *Pākojis, Pakojys* ež., t. y. iš Pakojo ištekantis upelis; *Ramanavōs ežeras* : *Ramanavà* ež., t. y. Ramanavos kaime esantis ar jam priklausantis ežeras; *Salóviškės, Salóviškių ežeras* : *Salóviškės* vs., t. y. Saloviškių viensėdyje esantis ar jam priklausantis ežeras; *Spindžiūkas* : *Spindžiūs* ež., t. y. šalia Spindžiaus esantis už jį mažesnis ežeras; *Šermūkas* : *Šėrmis* ež., t. y. šalia Šermio esantis už jį mažesnis ežeras; *Verknaitis, Verknaičiai* : *Verknià, Verknė, Verknė* up., t. y. ežerai, per kuriuos perteka Verknė; 3) su asmenvardžiais susiję vandenvardžiai: *Geisčiūlis* : **Geisčiūlis*, t. y. žmogui, pavarde Geisčiulis, priklausantis, jo žemėje esantis ežeras; *Kundrotiškis* : *Kūndrota, Kuñdrota, Kūndrotas, Kuñdrotas, Kundrótas*, t. y. žmogui, pavarde Kundrota, Kundrotas, priklausantis, per jo žemę

tekantis upelis; *Mikálkasėdis* : **Mikálka, sėdėti* 'pastoviai gyventi (kokioje vietoje)', t. y. upelis, prie kurio gyvena Mikalka, ar jam priklausantis upelis; *Viktaris, Viktorka* : *Viktaras, Viktoras*, tai žmogui, vardu ar pavarde Viktoris arba Viktoras, priklausantis, jo žemėje esantis ežeras.

Vieno vandenvardžio atsiradimo motyvas sietinas su įvardijamojo objekto paskirtimi: *Meškerėlis* : *meškeriōti* 'gaudyti žuvis meškere', t. y. ežeras, kuriame meškerojama.

Vandenvardžių motyvacija sietina ir su gyvūnų pavadinimais. Tokie vardai, matyt, susidarė dėl to, kad gyvūnai, iš kurių pavadinimų kilę vandenių vardai, galėjo tikrai ar tariamai, nuolat ar tam tikrą laiką gyventi, būti (pvz., plaukioti, maudytis, gerti) vandenyje ar šalia jo: *Ešerinis* (2 vandenvardžiai) : *ešerys* 'tokia ešerinių šeimos žuvis (Perca fluviatilis)', tai ežerai, kuriuose daug ešerių; *Karosnyčia* : *karōsas*, t. y. tvenkinys, kuriame yra (daug) karosų; *Lydėkinis* : *lydekà, lydėkis*, tai ežeras, kuriame yra (daug) lydeku; *Staginis, Steginis* : *stėgė, stegė, stegis* 'trispnyglė dyglė (Gasterosteus aculeatus)', lat. *stagars* 'dyglė, stegė', *staģe* 'meknė', t. y. ežeras, kuriame yra tokių žuvų; *Šamūkas* : *šāmas* 'stambi gėlujų vandenių žuvis su ūsais (Silurus glanis)', tai ežeras, kuriame yra šamų; *Vijūnė, Vijūnka* : *vijūnas* 'nedidelė, plona mažais žvyneliais žuvis, pyplys (Misgurnus fossilis)', t. y. ežeras, kuriame laikosi vijūnai; *Vilkežeris, Vilkūtis, Vilkinis, Vilkinis, Vilkuokšnys, Vilkūokšnis, Vilkókšnis, Vilkokšnys* : *vīlkas*, t. y. ežerai, prie kurių gyventa vilkų.

Vieno ežero vardo motyvacija susijusi su augalo pavadinimu: *Kolýtaragis* : *kolytà* 'dirvinė čiūžutė (Thlaspi arvense)' ir *rāgas* 'smailus žemės plotas, išikišęs į jūrą, ežerą ar mišką, pusiasalis', t. y. ežeras, kurio pusiasaliuose auga kolytos.

Yra ir vandenvardžių, neturinčių kokios nors išskirtinės motyvacijos. Jie tiesiog yra tikriniais vardais tapę bendriniai vandens objektų pavadinimai: *Anýkštis* : plg. su ilyrų *en* 'vanduo', *enach* 'pelkė, bala', indoeuropiečių *an-/en-* 'vanduo, upė'; *Griovà* : *griovà* 'dauba, lenkė; tarpukalnė, griovys; griūvantis upės krantas; skardis'; *Įvoda* : *įvoda* 'griovys'; *Prūdas* : *prūdas* 'tvenkinys'; *Šaltiniai* : *šaltinis* 'iš žemės tekanti vandens versmė'.

Keli vandenvardžiai semantiškai laikytini mitologiniais: *Pikčiūkas* : *piktas* 'kuris greit supyksta, vaidingo būdo; apimtas pykčio, supykęs, susierzinęs; didelis, smarkus; kuris blogai elgiasi, nedoras; atšiaurus, nepalankus, nemalonus', *pikčius* 'kas piktas, nuolat nepatenkintas kuo, pikčiurna'; *Švenčiūs* : *šveñtas* 'pagarbiai saugomas, laikomas; iš pagarbos neliečiamas'; *Žiežmena, Žiežmuō* : *žiežti, žiežti* 'pykti, niršti; barti, uiti'; *Žižmà* : *žizti* 'pykti'.

Dar vienas upėvardis motyvacijos požiūriu greičiausiai yra metaforinis: *Kunigáikštis* : *kunigáikštis* 'karo vadas ir srities valdovas feodalinėje Lietuvoje ir kituose kraštuose', tai galbūt koku nors požymiu iš kitų išsiskiriantis, kažkuo didingas ežeras.

Išvados

1. Onušio valsčiaus vandenvardžiai kilmės požiūriu priskirtini indoeuropietiskajam, baltiškajam ir lietuviškajam sluoksniui. Be to, yra iš slaviškų žodžių kilusių ir neiškios kilmės hidronimų.

1.1. Indoeuropietiškojo sluoksniu vandenvardžiu galima laikyti ežero vardą *Anýkštis*.

1.2. Net 18 vandenvardžių yra baltiškojo sluoksniu: *Dusià, Dusmenà, Gaidìnė, Gaidinis, Galvóžeris, Gėjus, Gruožė, Gruožys, Gruožis, Lieluka, Lielukas, Sólis, Sólis, Solýs, Spenglà, Stagìnis, Stegìnis, Svitùkas*.

1.3. Didesnės dalies vandenvardžių kilmei paaiškinti pakanka lietuvių kalbos duomenų.

1.4. Iš slavų kalbose vartojamų žodžių kilo 3 vandenvardžiai.

1.5. Kilmės analizė rodo, jog absoliuti dauguma vandenvardžių yra autentiški, susidarę baltų ir lietuvių kalbų dirvoje.

1.6. Hidronimai *Sólis, Sólis, Solýs, Svitùkas* dėl kilmės ir fonetinių ypatumų gali būti išnykusių baltų kalbų – prūsų, jotvingių – reliktai.

1.7. Iškeltinos naujos, ligšioliniuose hidronimų tyrimuose nesančios, vandenvardžių *Bildiškis, Drabūžis, Grauzìnė, Grauzinka, Gruožė, Gruožys, Gruožis, Samavà, Sámė, Sámis, Sólis, Sólis, Solýs, Stagìnis, Stegìnis, Šėrmis, Ūrmis, Verniėjus* kilmės hipotezės ar galimi dar neminėti jų ryšiai su bendriniais žodžiais.

2. Darybos požūriū vandenvardžiai yra pirminiai, t. y. sutampantys su bendriniais žodžiais, ir antriniai, t. y. sudaryti panaudojant papildomas darybos priemones.

2.1. Pagal darybos būdą daugiausia yra priesaginių vandenvardžių – 50, arba 42,8 proc. visų aiškesnės darybos vandenvardžių, po to pagal dažnumą eina pirminiai hidronimai – 22, arba 18,8 proc., galūnių vediniai – 18, arba 15,4 proc., sudėtiniai – 16, arba 13,7 proc., sudurtiniai – 8, arba 6,9 proc., ir priešdėlių vediniai – 3, arba 2,6 proc.

2.2. Onušio valsčiaus vandenvardžių darybos polinkiai panašūs į visos Lietuvos tuo, kad abiem atvejais daugiausia yra priesagų vedinių, tačiau šioje teritorijoje sudurtinių hidronimų yra daug mažiau nei visoje Lietuvoje, o pirminių ir galūnių vedinių – daugiau nei visoje šalyje. Sudurtinių vardų nedaug, matyt, todėl, kad Onušio valsčiuje nėra daug upių ir upelių, kurių vardai dažnai daromi suduriant du žodžius, kurių antrasis būna *ùpė*.

3. Vandenvardžių semantika arba atsiradimo motyvacija labai įvairi, bet galima išskirti dažniau pasitaikančius motyvus.

3.1. Daugiausia yra vandenų vardų, reiškiančių buvimo vietos, priklausomybės, taip pat vagos krypties, krantų (formos), dydžio ypatumus.

3.2. Kiek rečiau vandenvardžių semantika arba motyvacija sietina su gyvūnų (daugiausia žuvų ir vilko) pavadinimais, taip pat su vandens spalvos, kvapo, temperatūros, objektų dugno ypatybėmis.

3.3. Retai motyvas vandenvardžiams atsirasti esti vandens paviršiaus ar tėkmės ypatumai, taip pat mitologinės priežastys ir tiesioginis ryšys su bendriniais vandens objektų pavadinimais.

3.4. Mažiausiai (po 1) nustatyta metaforinių, su augalo pavadinimu sietinų ir objekto paskirtį reiškiančių vandenvardžių.

Sutrumpinimai

avd. – asmenvardis	liet. – lietuvių
b. – bala	plg. – palygink
bdv. – būdvardis	pr. – prūsų
brus. – baltarusių	pv. – pieva
ež. – ežeras	pvd. – pavardė
ide. – indoeuropiečių	up. – upė
Jrb – Jūrbarkas	upl. – upelis
k. – kaimas	vs. – viensėdis
lat. – latvių	vv. – vietovardis
lenk. – lenkų	

Literatūra ir šaltiniai

- Balkevičius J., Kabelka J. *Latvių–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius, 1977.
- Bilkis L. Lietuvių helonimai: termino teikimas, sąvoka, vieta toponiminėje sistemoje, *Lituanistica*, 1997, Nr. 1 (29), p. 35–57.
- Kuzavinis K., Savukynas B. *Lietuvių vardų kilmės žodynas*, Vilnius, 1987.
- Lietuvių kalbos žodynas (1941–2002, t. I–XX): elektroninis variantas*, Vilnius, 2005, www.lkz.lt.
- Lietuvių pavardžių žodynas*, Vilnius, 1985–1989, t. 1–2.
- Lietuvos vietovardžių žodynas*, Vilnius, 2008, t. 1.
- Mažiulis V. Dėl *Dusetų* vardo kilmės. *Kazimiero Būgos konferencija: etimologija ir onomastika. Konferencijos programa ir tezės*, Vilnius, 1993, p. 19–20.
- Mažiulis V. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, Vilnius, 1988, t. 1; 1993–1996; t. 2–3; 1997, t. 4.
- Mažiulis V. Apie vardus *Trakaĩ* ir *Galvỹs (Gálvė)*, *Baltistica*, 2006, t. 41 (3), p. 508–510.
- Savukynas B. Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1960, t. 3, p. 289–300; Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1961, t. 4, p. 219–226; Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1962, t. 5, p. 191–198; Ežerų vardai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1966, t. 8, p. 183–194.
- Vaitkevičiūtė V. *Lenkų–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius, 1979.
- Vanagas A. *Lietuvos TSR hidronimų daryba*, Vilnius, 1970.
- Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius, 1981.
- Vanagas A. Lietuvių hidronimų semantika, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1981, t. 21, p. 4–153.
- Ожегов С. И. *Словарь русского языка*, Москва, 1984.
- Яшкін І. Я. *Беларускія геаграфічныя назвы*, Мінск, 1971.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Onuškis“ (vyr. redaktorė ir sudarytoja Živilė Driskiuvienė).

Straipsnio kalbos redaktorius Vida Kasparavičienė, korektorė Rasa Kašėtienė, anglų k. redaktorius, vertėjas Aloyzas Pranas Knabikas.

Straipsnis recenzuotas ne mažiau kaip dviejų mokslininkų ekspertų.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose leidinio skyriuose:

1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).